

stoków Garbu Pińczowskiego ochroną rezerwatową (Kaznowski 1929; Głazek 1983, 1984; Kaźmierczakowa, Perzanowska 1997; Głazek, Kaźmierczakowa 2001). Umożliwiłyby to prowadzenie zabiegów ochrony czynnej, hamujących procesy sukcesyjne i utrzymujących zbiorowiska kserotermiczne w stanie optymalnym dla występujących tam licznych zagrożonych gatunków. Ochroną należałoby objąć murawy wraz z przylegającymi do nich odłogami i polami uprawnymi z rzadkimi gatunkami chwastów, aby zabezpieczyć roślinność przed bezpośrednim niszczeniem, próbami zalesienia, wpływem stosowanych na polach herbicydów i innymi zagrożeniami. Obecnie Garb Pińczowski znajduje się w obszarze Natura 2000 Ostoja Nidziańska.

Róża Kaźmierczakowa

***Dorycnium herbaceum* Vill.** **Szyplin zielny**

Synonim: *Dorycnium pentaphyllum* Scop. subsp. *herbaceum* (Vill.) Rouy

Rodzina: *Fabaceae* (*Papilionaceae*) – bobowate (motylkowate)

Status

W Polsce gatunek krytycznie zagrożony. W krajach ościennych: krytycznie zagrożony w Niemczech, narażony na wyginięcie w Czechach.

Rozmieszczenie geograficzne

Podelement submediterranski (Zajac, Zajac 2009) o porzrywanym, reliktowym zasięgu, obejmującym centralną, południową i południowo-wschodnią części kontynentu europejskiego, sięgającym po południową część Półwyspu Apenińskiego, Bałkańskiego i Sycylię (Meusel i in. 1965; Ball 1993). Oderwane stanowiska w dolinie dolnej Odry po polskiej i niemieckiej stronie stanowią północny kraniec ogólnego zasięgu gatunku.

Występowanie w Polsce

Szyplin zielny rósł w rezerwacie Bielinek nad dolną Odrą (Schulz 1919; Celiński, Filipek 1958; okazy w KRA, lg. F. Celiński i M. Filipek w 1954 i 1955 r.); stanowisko to obecnie już nie istnieje. Mimo wielokrotnie podejmowanych poszukiwań terenowych, także w ostatnich latach, nie udało się potwierdzić występowania tego gatunku (np. Załuski i in. 2005). Według informacji ustnej niezującego już prof. M. Ciaciury, przekazanych mi przez dr E. Stępień z Uniwersytetu Szczecińskiego, gatunek wyginął

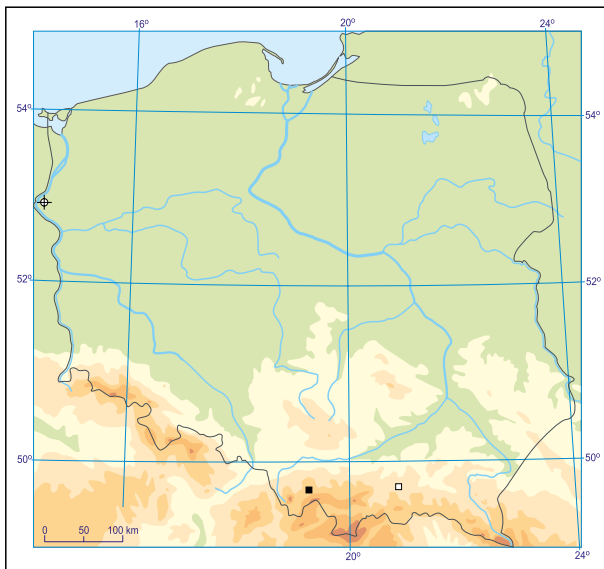
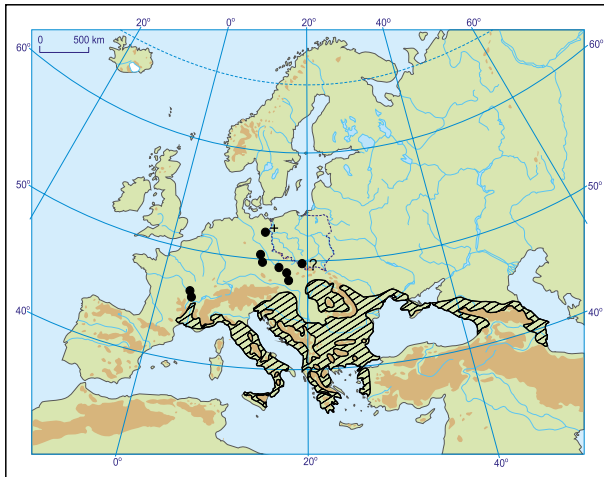
Summary

Dorycnium germanicum occurred in Poland at two localities, considered as natural ones. They were situated in the Nida Basin (Małopolska Upland), in the vicinity of Pińczów and Busko. There was also a site on a castle hill in Przemyśl (SE Poland), discovered before 1900, which most probably was of synanthropic origin. Until now the plant has survived at only one locality on the Garb Pińczowski near Pińczów, on the south-facing slopes of a limestone hill. The plant grows in grasslands belonging to the association *Inuletum ensifoliae* from the alliance *Cirsio-Brachypodium pinnati*. *D. germanicum* is also found in patches of formerly arable land that was remained fallow for several years. The population comprises thousands of individuals, occupying an area of a few hectares. The plants flower and fruit abundantly. Juvenile individuals occur numerously. Natural succession of shrubs and trees, and planting of trees are main threats to the plant's survival. An additional threat is the direct destruction of vegetation by tourists and paraglider pilots.

prawdopodobnie podczas budowy wieży widokowej. Naturalność silnie izolowanych stanowisk w dolinie dolnej Odry była niejednokrotnie kwestionowana, także przez niektórych autorów niemieckich (por. Celiński, Filipek 1958; Baryła, Bartoszek 2001). W najnowszym wydaniu krytycznej listy roślin naczyniowych Polski Mirek i in. (2002) uznają gatunek za naturalny składnik flory. Także w atlasie flory obejmującym wschodnie tereny Niemiec stanowisko koło Stolzenhagen klasyfikowane jest jako naturalne (Benkert i in. 1996). Szyplin zielny notowany i zbierany był także na północnym stoku Maślanej Góry w Beskidzie Niskim na wysokości około 500 m n.p.m. (Święs 1981(1983); okazy w KRAM, lg. F. Święs w 1970 i 1971 r.). Stanowisko to mogło mieć charakter efemeryczny, gdyż mimo wielokrotnych prób, nie zostało nigdy później potwierdzone. W 1998 r. gatunek został odnaleziony w zachodniej części Beskidu Makowskiego nieopodal stacji kolejowej Hucisko na linii Żywiec – Sucha Beskidzka, na wysokości 560 m n.p.m. (okazy w KRA, lg. W. Bartoszek w 1998 r. i 2001 r.). Oba stanowiska beskidzkie są bez wątpienia wtórne. Z Maślanej Góry szyplin zielny został podany wraz z innym antropofitem – *Chamaespartium sagittale*. Na stanowisko koło Huciska roślina została albo zawleczona, albo wręcz przypadkowo wysiana w trakcie utrwalania zboczy wykopu kolejowego.

Siedliska i fitocenozy

W rezerwacie Bielinek szyplin zielny rósł na zboczu o ekspozycji południowej, wśród luźnych zarośli wiązu polnego, głogu i tarniny (Celiński, Filipek 1958). Podłoże stanowi tam gliny zwałowe, zawierające duże ilości węgla wapnia. Gatunek był uważany za wyróżniający zespół ciepłolubnej dąbrowy *Lithospermo-Quercetum subboreale* (Matuszkiewicz, Matuszkiewicz 1956); zbiorowisko

to włączono obecnie do zespołu *Quercetum pubescenti-petraeae* (Matuszkiewicz 2001). W Hucisku *Dorycnium herbaceum* rośnie w zarastającej murawie o charakterze ciepłolubnym na eksponowanym na południe zboczu wykopu kolejowego. Murawa ta odznacza się dość bo-

Fot. 123. *Dorycnium herbaceum* w Hucisku w Beskidzie Makowskim (2010)

gatym i urozmaiconym składem florystycznym. Obok pospolitych gatunków łąkowych i murawowych notowano tu szereg rzadszych roślin ciepłolubnych. W związku z tym, że linia kolejowa Żywiec – Sucha Beskidzka została wyłączona z użytkowania, nie prowadzi się wycinki drzew i krzewów na zboczu wykopu kolejowego, co jest przyczyną postępującego zacienienia murawy.

Morfologia i biologia

Półkrzew, dorastający do 30–60(120) cm wysokości, o łodygach dźwigających się lub wzniesionych, liściach siedzących, dłoniastych, pięciolistkowych. Kwiaty są białe lub lekko różowe, zebrane w baldaszkowo-główkowate, (8)14–25-kwiatowe kwiatostany, o kwiatach 4–5 mm długich, osadzonych na szypułkach równie długich jak rurka kielicha lub nieco dłuższych. Ząbki kielicha są trójkątne, podobnie jak cała roślina skąpo i krótko owłosione. Owocem *Dorycnium herbaceum* jest jednonasienny strąk, kształtu jajowatego, około 3–4 mm długi i 1,5–2 mm szeroki. W Bielinku szyplin zielny kwitł, ale nie wiadomo, czy owocował (w literaturze podawane są sprzeczne informacje; Celiński, Filipek 1957, 1958). Na stanowisku

w Beskidzie Niskim zbierane były okazy kwitnące. W Hucisku obserwowano osobniki kwitnące i owocujące.

Charakterystyka populacji

W Bielinku szyplin zielny został odnaleziony w 1919 r. (Schulz 1919); tworzył wówczas jeden płat o średnicy około 3 m. W latach 50. rosło tam kilkanaście osobników na powierzchni około 10 m², oraz jeden osobnik nieco oddalony od tego skupienia (Celiński, Filipek 1958). Podczas poszukiwań florystycznych w rezerwacie Bielinek w 1971 r., prowadzonych w obecności F. Celińskiego, nie stwierdzono już szyplinu zielnego, a miejsce, w którym ongiś występował, zarosły krzewy tarniny. W Hucisku, w latach 1998–2001, obserwowano kilka płatów o powierzchni od 0,5 do 4 m² (W. Bartoszek, mat. npbl.). Jesienią 2011 r. odnaleziono tylko jedno niewielkie skupienie, liczące zaledwie kilka pędów z wykształconymi strąkami.

Zagrożenie i wskazania ochronne

Dorycnium herbaceum ma w Hucisku status dobrze zdomowionego antropofita, stąd jego ochrona wydaje się

uzasadniona. W chwili obecnej stanowisko należy uznać za krytycznie zagrożone, gdyż stwierdzono tam zaledwie kilka pędów. Jedynym sposobem jego zachowania jest powstrzymanie sukcesji krzewów i drzew w murawie i ograniczenie ekspansji nitrofilnych bylin przez okresowe jej koszenie połączone z usuwaniem biomasy.

Wacław Bartoszek

Summary

Dorycnium herbaceum is known from three locations in Poland. There are two localities in the Carpathians (in the Beskid Makowski and Beskid Niski) and one lowland locality in the Bielinek nature reserve on the Odra River. It is doubtful whether the locality near Bielinek is natural; the Carpathian localities are undoubtedly of secondary origin. In Bielinek the species occurred in thermophilous scrub where it became extinct, most probably in the later part of the 20th century, as a result of the natural succession of shrubs and trees. The species persists at only one site in the Beskid Makowski. The plant grows on the slope of a railway track embankment, in grassland with thermophilous species, which have become overgrown with shrubs and trees. In 2011 there were observed several fruiting shoots.

Coronilla vaginalis Lam.

Cieciora pochewkowata

Rodzina: *Fabaceae* (*Papilionaceae*) – bobowate (motylkowate)

Status

W Polsce gatunek krytycznie zagrożony. W krajach ościennych: zagrożony w Czechach.

Rozmieszczenie geograficzne

Coronilla vaginalis jest gatunkiem środkowoeuropejskim górskim z centrum występowania w Alpach. Ku północy sięga po środkowe Niemcy, gdzie na terenie Turynii i Jury Frankońskiej znajdują się jej izolowane enklawy. Stanowiska zachodniokarpackie tworzą północno-wschodnią część zasięgu. Kilka zaledwie stanowisk notowano w Apeninach w środkowej i południowej części Półwyspu Apenińskiego i jedno (najbardziej na wschód wysunięte) w południowo-wschodniej części Karpat na terenie Rumunii (Meusel i in. 1965; Ball 1968a).

Występowanie w Polsce

Znalezione ostatnio (Z. Mirek, A. Nikel i Ł. Wilk, mat. npbl.), jedyną jak dotychczas stanowisko gatunku w Polsce położone jest w Tatrach Zachodnich przy szlaku z Doliny Kościeliskiej na polanę Stoły, na wysokości około 1125 m

n.p.m., na skalistej grzędzie eksponowanej na południe z lekkim odchyleniem ku wschodowi.

Siedliska i fitocenozy

Coronilla vaginalis jest gatunkiem górskich muraw naskalnych i reliktowych lasków sosnowych na podłożu węglanowym. Uchodzi za gatunek charakterystyczny *Erico-Pinion*, choć nierzadko występuje w murawach z rzędu *Seslerietalia variaae*. Na stanowisku w polskich Tatrach rośnie w murawie zbliżonej do *Carici-Festucetum tatrae* ze znikomym udziałem gatunków reprezentujących związek *Erico-Pinion*.

Morfologia i biologia

Cieciora pochewkowata to bylina naga, sinozielona, o łodydze (5)15–25(30) cm długiej, w dolnej części zdrewniałej, płożącej się i rozgałęzionej; wyżej pokładającej się, albo wznoszącej. Liście (5)8–13-listkowe; listki dość grube nieco mięsiste, o słabo zaznaczonej nerwacji i jasnych, przeświecających brzegach, odwrotnie jajowate, z króciutkim ostrzem, siedzące lub bardzo krótkoogonkowe. Przylistki duże, błoniaste, zrosłe w 2-zębne pochewki. Kwiatostany baldaszkowe, 4–7-kwiatowe. Kwiaty nieco zwisające, 8–10 mm długie. Korona intensywnie żółta, blaszka żagielka czerwobrunatno żyłkowana. Strąki jasnobrunatne do czarniawofioletowych, 9–35 mm długie i 2–3 mm szerokie. Nasiona wałeczko-wate, brunatne. Kwitnie w czerwcu i lipcu.